

Várnjárgga álbmotmeahcci

Govven: Knut-Sverre Horn

Várnjárgga
álbmotmeahcci

Kárta ja informašuvdna
Bures boahtin Norgga
álbmotmehciide

Bures boahtin Várnjárgii

Duoddarat leabbájít nu guhkás go čalbmi oaidná. Dáppe leat rámšo geaðggit, jeakkit ja ruonas ávžzit. Várnjárgga álbmotmeahcci lea muhtin muddui Árktalaš ravda dálkkádaga dáfus, ja hábmejuvvui ovdal manjemus jiekŋaái.

Várnjárggas leat mánga gelddolaš mätkevásáhusa. Árktalaš eanadagas heive mätkkoštallat sihke vácci ja čuoigga. Mis leat ollu jogat main leat valljit guolit. Lea dehálaš fuobmát ahte bálgát álbmotmeahcis eai leat merkejuvvon, nu ahte don berret geavahit kárta ja kompássa.

Tuvrras sáhtát deaivat stuorra boazoealuid. Leage várrogas vai it muosehuhte bohccuid, dat leat earenoamás hearkkit guottetáiggi ja árra geasi. Geavat kiihkára vai oainnát buorebut.

Várnjárga lea okta dain hárve guovlluin Skandinavias maid sáhttá gohčodit málmmi boarisin. Dat lea danne go dat lossa nannánjiekja seailluhii váriid go galmmii gitta eatnamii manjemus jiekŋaái. Jieŋa manjs báhce buolžarieggát (morenerieggát), ja daid it gal oainne nu máŋgga eará sajis málmmis.

Geologalaš hámit/formašuvnnat Biesavuona ja Oardovuona eanádaga

suodjemeahcis leat stuorra kontrástat álbmotmeahci rabas duoddarii ektui. Millijuvnnaid jagiid mielde leat ábi bárut ja go buolaš lea čárvon, hábmen gedðgiid, main odne leat hámit degó cohka stálut dien nášunála turistageainnu mielde.

Dávagnjárgga suodjereserváhtas gávnvat sáttogovčasguovlu mii lea eksponerejuvvon rabasin jiekŋaái guvlui. Oardoluovtta suodjereserváhtta lea árktalaš hámát riddoluondu gos oaidná mo eana lea loktanar manjil manjemus jiekŋaái sihke mearragáttis ja mo mearra lea borran ieš guðet bákteslájaid.

De go kárta, de maid báikenamat sáhttet muitalit ollu báikki birra gos vánddarat. Báikenamat mas lea -čearru oassin, muitala dakkár luondu birra mas leat alla várit, čáhcejuohku ja geaðgás duolbbážat. Ávži gis muitala ahte lea ceakkus goappašiid bealde. Diekkár áššiid lea vuugas diehtit go pláne tuvrra.

Govven: Knut-Sverre Horn

Go jiehkit sudde, de golgi čáhci borai nu ahte riddoguovlluide šadde ávžžit main ledje ceakko seainnit- Idjaávži.

Govven: Knut-Sverre Horn

Nášunála turistageaidnu Biesavuonas, Oardovuona suodjeguoillus, oainnát gedggiid mat leat de go čohka stálut.

Vásáhusat

Várnjárga, gos lea árktalaš eanádat ja valljit ieš guđet lágan šattut ja eallit, doppe leat maid májgga lágan luondduvásáhusat. Gelddolaš beaivvit leat vuordagis, liikot go oanehis, beaivásaš tuvrraid dahje guhkit tuvrraid gos idjadat olgun, geasset dahje dálvet.

Čuoigantuvrrat

Bija sabehiid ja soappo Várjjat-duolbbáža. Dahje álgge tuvrra Ánnejogas dahje Čáhcesullo čuioganstádionas. Diein báikkiin álget gárvves vuddjon láhtut mat mannet Nissolahtinvárrai (345) gos lea vuoinjastanskadájá jur álbmotmeahci ravddas (lea duše njukčamánu ja cuonjumánu). Čuoigalastte vaikko vel dobbelii, gitta Bealjáidčerrui, álbmotmeahci alimus báiki, Bealjáidčohkka mii lea 636 m bajábealde ábi, dohko deivvat go čuovut doalli/spáittu linjábarttaid mielde.

Linjábarttat

Mánga linjábarttain leat huksejuvvon ovdal 2. mailmmisoađi, dan nammii ahte addit suoji linjábargiide, ja ledje čiehkádanbáikkit pártisanade go sohte okkupašuvnna vuostá Finnmárkkus. Gámaávžžis Ordui gávnнат njeallje rabas linjábartta. Helheim linjábartti beasat álkimusat geasset go vuolggát Oarddajávrres. Viđát barta, Telegrafabarta, lea nuortadavábealde Dávág.

Idjaávži

Geasset sahtát oaidnit goržži Idjavžži gierragis. Álgge tuvrra Sistetjogas Čáhcesullos, vácce bálgá mii lea merkejuvvon álbmotmeahci rádjái. Tuvra goržži rádjái lea 18 km go váccát ruoktot ovdan, ja ádjana sullii 6-7 tiimmu.

Oaggun

Váldde fárrui oaggunstákku ja oakko alcet mätkeniestti. Jogain ja jávrrui sahtát goddit dápmoha, rávddu, luosa, guvžzá ja vallasa. Muitte fal oastit bivdokoartta.

Loddebálggis ja heaŋgošaldi

Geasset sahtát vázzit Stuorrajoga loddebálgá, doppe gávnnat dieđuid guovllu loddešlájaid birra. Mana heaŋgošaldái (7km). Soaittát oaidnit luosa savvonis šalddi vuolde.

Sámi musea

Museas Vuotnabađas oahpásmuvat mearrasámiid historjáí. Doppe lea goavdi gos lea kárta ja dieđut álbmotmeahci birra. Vuolábealde musea lea skadáj gos sahtát geahččat lottiid, jos háliidat oaidnit ja diehtit guovllu lottiid birra, de berret finadit doppe.

Duodji

Sámi árbevirolaš duodji lea ain ealas Várnjárggas. Duojárat hábmejít dávviriid bohccoduoljis dahje bessiin ja čorvošiin maid gávdnet meahcceeatnamiin.

Govven: Bjørne Riesto

Várjjatduolbbáža duoddarii sáhttá oahpasmuvvat čuoigga.

Govven: Randulf Valle

Njárga lea oalle geahpas vázzit, ja sáhttá oahpasmuvvat vácci.

Govven: Randulf Valle

Barta Guovžzagurbarta, okta dain viða rabas barttain álbmotmeahcis.

Duođat & diedut

Várnjárgga álbmotmeahcci ásahuvvui 2006 ja lea 1804 km².

	Gos lea Várnjárgga álbmotmeahcci?	Davimusas ja nuortamusas Tromssa ja Finmárku filkkas dán suohkaniin: Várggain, Čáhcesullos, Báhccevuonas ja Unjárggas.
	Mainna lágiin beasan mun dohko?	Bussiin: Oza dieduid snelandia.no Bilain: Riikageaidnu 890/891 Báhccevutnii. Luodda Oardoávžai lea rabas geasset. Earrán E6:as Vuotnabadas ja čuovo Nášunala turistageainnu E75 Várggáide, das de fylkkageainnu Fv341 Smealjas Hámbergái (rabas geasset). Ruvttofatnasiin (Hurtigruta): Várggáide, Čáhcesullui ja Báhccevutnii Girdiin: Várggáid, Čáhcesullo dahje Báchevuona girdišillju
	Nášunala turistageaidnu	Várijaga nášunala turistageaidnu E75 Vuotnabadas Čáhcesullui, Várggáide ja Hámbergái.
	Diehtojuohkinsadji	Skadjá Várjjat Sámi museas Stuorrajogas Birggis viesosiste čajáhus rabas geassemánuus čákčamánnui
	Vuolggabáiki	Geasset: Idjaávžis Stuorrajogas Oardajávrri Dálvet: Čáhcesullo čuoiganstadionas Polarsletta stadionas Ánnejogas
	Turistadiedut	Várggat gielddas - www.visitvardo.no Čáhcesullo gielddas - www.vadsoe.com Finat Várijagis/Visit Varanger – www.varanger.com
	Suodjaluvvon guovllut lahkosiin	Máhkkirnjárgga suodjereserváhtta , Biezävuotna-Oarđduvuona Suodjereserváhtta, Barvíkmyra ja Blodskytodden suodjereserváhtta, Vuoksájávrri suodjereserváhtta , Stuorajotriddo suodjereserváhtta , Hoardnasullo suodjereserváhtta, Ihkkot suodjereserváhtta , Unjárgga suodjereserváhtta, Vuonnabada suodjereserváhtta , Deanonjálmimi suodjereserváhtta
	Hálddašeapmi ja geahčču	Stáhta luondubbearráigeahčču: Sádde SMS tlf: 950 01 881
	Eanet diedut	www.norgesnasjonalparker.no www.visitvardo.no www.varanger.com

**BIRAS-
DIREKTORÁHTTA**

Fuodđoeallin & šattut

Várnnjárggas deaivvadit Árktalaš šlájat, nuorta Siberijas ja máddelat guovlluid šlájat. Dušše moadde šlája birgejít dáid dálkkádagain, muhto dat mat birgejít dáppe, leat šaddan spesialistan.

Njálla

Njálla lea earoneamáši birgejeadi árktalaš duottardalkiide. Várjjagis leat soames njálat ja dat leat eanemus uhkiduvvon eallit Norggas, ja Várnnjárggas barget suodjalit daid mat ain leat. Dan ektui mo njálat máddelis leat, de leat njálat Várnnjárggas eanet čadnojuvvon riddoguvlui. Njálla gávdná muhtin ráje biepmu mearragattis, muhto dárbbasa buori goddesáhpanjagi jos galgá čívgat.

Lottit

Várnnjárga lea dehálaš guovlu loddešlájade, de go bávgošii, háskilii, ruoššaállahii ja smávvačeavžui. Háskil lea álbmotmeahci gullevaš šládja. Norgga stuorámus stuorračuotnjága náli gávnнат dieppe jekkiin. Dien bárbmolottis lea 174 cm soadjegeražis soadjegerahcái ja lea Norgga rukseslisttus. Jeaggeguovlluin lea maid hirbmat árvu eará loddešlájade, de go dan hui uhkiduvvon giljobažzii mii maid soames háve oidno diein guovlluin.

Boazodoallu

Álbmotmeahcci heive hui burest geasseorohahkan bohccuide. Giđđat johtet ealut deike guottehit ja guohut ráisiid ja eará šattuid geassebotta. Miessemánu-geassemánu lea guottetáigi, ja vuosttaš jahkebeale leat dáppe ovdal go johtet dálveguodđohagaide. Boazodoallu lea deháleamos ealáhus suodjaluvvon guovllus.

Šattut

Fierahagain ja čievrrain coages jogain šaddá dat hui hárve šaddu várjjatválmue. Ovttas alitnárttiin/giđđabaoaluin leaba várjjatválmue dat hearvalidit mat šaddet davimusas máilmmiss. Altai-fáliskávža (Altai-haukeskjegg) lea okta dain hárvenmus šattuin Norggas. Dien šattu váldoguovlu lea Ásia, ja Várjjat lea jur áibbas ravddas gos diet šaddá. Gieskat doivo áššečeahpít ahte lei áibbas jávkan Norggas. Vásit šattuid árktalaš vuovderájis Oardo, Oarđdu luondumeahcci mii lea okta máilmmiss davimus lastavuovdi.

Govven: Bjarne Riesto

Gáskil Bealjáidčearu vuolde.

Govven: Bjarne Riesto

Várjjatválmue.

Govven: Alfred Øjebø

Njálla dálvehámis.

Govven: Sigríð Helmer Vian

Norgga valljimus stuorračuonjá nálli
lea dán guovllus.

Historjá ja kultuvra

Gottit, guollás jogat ja vuonat gos maid ledje mearaeallit dagahedje ahte bivdoolbmot álggos ásaiduvve Várnjárgii. Dál dien guovllus gávdnojít sihke sámi, dáža ja kveana kultuvrrat. Boazu lea álo leamaš dehálaš dán guvlui – don dološ bivdoservodagas otná davvisámi boazodollui.

Boares bivdokultuvra

Boarraseamos bivdomuittut Várnjárggas leat boarraset geadgeáiggi rájes. Sihke rittus ja váriin vuhttojít orrunbáikkit. Dalle rahkadedje bivdit sihke bivdorokkiid gosa eallit galge gahčat, báhčinčilaid, čohkkengárddi ja áiddiid vai darvehit bohccuid mat guhto dien guovllus. Bivdu lei várra válđo sivva go gottit jávke 1600-logus, ja dađisdaga vuitti boazodoallu.

Kvenat Várjjagis

1700- ja 1800-loguin suomagielagat fárrejedje Várjjagii, sii bohte davvi guovlluin Suomas ja nuortadavvi Ruotas. Dáppe ledje valljit luondduriggodagat dego meahceallit, guolit ja muorjjit. Luomečoaggjin lei dehálaš resursa Várjjat olbmuide. Kvenat ledje čeahpit eatnاما bargat. Eanaš jekkiid ládjedje vai lea doarvái biebmat elliid, ja darffi geava-hedje boaldámuššan.

Ássanbáikkit

Sámi bivdoálbmot fárredalle jahkodagaid mielde. Geasset ásse johkagáttiin ja čázágagaid luhtte, dálvet ásse riddoguovlluin. 1900-logus šáttai eanet dábálaš ássat seammá báikkis olles jagi, ja ollugat válljejedje ásaiduvvat Unjárgga gildii.

Givven: Sara Smuk

Bures boahtin deike, áimokušša luonddu

Bures boahtin álbmotmeahccái! Dáppe lea sadji návddašit luonddu sihke olbmuide ja elluide. Álbmotmeahcci lea suodjaluvvon luondu, dáppe galgá girjáivuohta suodjaluvvot sihke elliid ja šattuid dáfus. Mii sávvat ahte don leat veahkkin dasa, de mis buohkain boahtte áiggis leat muittut go leimmet tuvras dáppe.

Buohkaidriekti. Don oaččut vágjulit doppe sihke vácci ja čuoigga. Álbmotmeahcis eai leat merkejuvvon bálgát dahje láhtut. Oza kárta ja pláne mätktki. Muite kompássa. Váldde bottu gokko heive. Várnjarggas oaččut murjet, guobbariid ja dábálaš šattuid čoaggit iežat atnui. Lea dehálaš váldit vuhtii šaddogearddi ja elliid, earenoamážit lállin- ja guottetáigge.

Kulturmuittut. muittut goddebivddus leat guođdán ollu historjjá. Danne galggat diktit kulturmuittuid de go vuojehanáiddiid, bivdorokkiid ja čilaid orrut ráfis, ále ráhkat odda uraidd.

Ruskkat. Muite čorget iežat marjis ja váldde ruskkaid mielde ruovttoluotta.

Dolastit sáhtát gaskkal čakčamánu 15. beaivvis gitta cuonjománu 15. beaivái ja mudui dakkár sajjin gos dolasteapmi ii dagat buollima. Geavat daid ovddes dollasajiid mat leat čázádagaid gáttiin. Lea lohpi váldit boaldenmuora go fal ii skedne vuovddi.

Bivdit ja guolástit. Álbmotmeahcis sáhtát bivdit ja guolástit de go mudui duottarguovlluin, jus fal lea bivdo-/

guolástankoarta. Fuomáš fal ahte álbmotmeahcis A avádagas ii leat lohpi bivdit miessemánu 5. beaivvis gitta čakčamánu 9. beaivái muite fal buhtistit guolástanreaidduid.

Beana álbmotmeahcis. Beana lea bures boahtin mielde tuvrii. Cuonjománu 1. beaivvis gitta borgemánu 20. beaivái galget buot beatnagat leat báttis. Álbmotmeahcis A avádagas galget beatnagat maid leat báttis borgemánu 20. beaivvis gitta čakčamánu 9. beaivái. Don leat geatnegahton váldit vuhtii meahcceelliid, guohtonelliid ja olbmuid geažos jagi.

Mohtarfievrrut leat dábálaččat gildojuvvon álbmotmeahcis. Don sáhtát muohtaskohteriin vuodjit soames rabas muohtaskohter-láhtuin.

Biktasat ja reaiddut. Dálki váris sáhttá molsašuvvat fáhkkestaga. Don fertet ieš árvvoštallat dálkki ja siivvu, man buori veajus ja máhttu. ja ráhkkanit heivvolaš biktasiiguin ja reaidduiguin. Vádjulit duoddaris sáhttá leat lossat.

Bures plánen buktá buriid tuvravásáhusaid!

Várnjárgga
álbmotmeahcci

Kártadiedut Várnjárgga álbmotmeahci birra

Bures boahtin lundui

Dá lea kárta mii lea ráhkaduvon Norgga álbmotmeahci dovdomearkan. Buot Norgga suodjeqvullut, vealtakeahrtá makkáru siidukategorija leážža, leat oassin dán dovdomearkas. Dát kártat leat ráhkaduvon und mielede mo

suodjaluvvon guovluv lea geavahuvvon ja gude guovluit leat hearkkit gusside – vuoddun guossehuldášepmái. Dát kárta ii leat kárta man mielede manat tuvrii, muoho čájeha makkár fáldagat leat dien suodjaluvvon guovllus ja lagas guovlluin.

Diehtosadji

Várijat Sámi Musea

Don gávnat buriid dieduid álbmotmeahci birra goavddis mii lea olggobealde Várijat Sámi musea, Vuontabadas. Guovllas maid ánnas darfegoádis mii lea musea olggobealde ja loddeguovlanskajáid mearragáttis dahje fina musea earenoamáš čájehusa geahčamen. Don sáhtát maid dola bidjet dolabáhtái mii lea goavddis.

Vuolggasadji

Stuorrajohka

Go leat vuodján 7 km čievraluotta, de ollot vuolggasadai Stuorrajogas. Luodda ii leat nu buorre juohke sajis, ja berre leat alla biila. Moadde čuodi mehtera bisánanbáikkis lea goavdi ja dolastansajit. Dás sáhtát väljett mannat linjábarttaid mielede dahje loddebágá.

Vuolggasadji

Oarddajávare

Gávnat bilii bisánansaji Ordos barttaid luhette, dieduid álbmotmeahci birra ja goavddi mas lea dolastansadji. Jus áiggut finidit álbmotmeahcis, de fertet rastidit Oardojoga, soaitá fertet gállit dan. Dás sáhtát oahpasmuvvat álbmotmeahci oarje osiid.

Vuolggasadji

Idjaávzái

Dáppé sáhtát guoddit biilla go vuolggát Idjaávzái. Rabas luondu ja baskkes ážvi, maid čáhci lea borran go jiekna sutta. Lea čába vásáhus.gállit dan. Dás sáhtát oahpasmuvvat álbmotmeahci oarje osiid.

Diehtosadji

Bierge

Bierges gávnat vistti gos lea čájehus ja dieduid álbmotmeahci birra. Dáppé sáhtát maid gávdnat dieduid Várnjárgga luondu birra. Dán báikkis lea hivset ja čohkkedansajit, ja mearragáttis lea goavdi mas oainnát meara ja sáhtát niesti borrat.

Parkeren álbmotmeahcis

Rabas barta, olbuid haga

Fanaskortavuodat

Heivehuvvon gohtensadji

Geahčanveara

Goavdi/loddegeahččanila

Dávelláhtut

Skohterláhtut

Idjanbanáiki

Nášunála turistageaidnu

